Aristotel

Două din cele mai cunoscute tratate ale sale, „*Politica*” şi „*Etica Nicomahică*”, aparţin domeniului practic al filosofiei. Lucrările nu sunt „practice”, în sensul că nu sunt manuale didactice. Din contră, ele abundă în analize şi în argumente, bazându-se mai mult pe cercetări istorice şi ştiinţifice. Ele sunt lucrări de filosofie practică; „practică”, deoarece scopul său ţelul lor nu este de a oferi adevărul, ci de a schimba faptele.

Oamenii se disting de alte animale prin faptul că posedă raţiune şi putere de gândire. Oamenii „*conţin ceva divin – ceea ce numim intelect este divin*”, iar intelectul nostru este „*divinul înăuntrul nostru*”. Într-adevăr fiecare dintre noi *este* un adevărat intelect, „*căci el* [*intelectul*] *reprezintă ceea ce natura umană are mai nobil şi mai elevat*”.

Activitatea intelectuală nu este suficientă. Oamenii nu sunt indivizi izolaţi. „*Omul*”, scrie Aristotel, „*este din natură un animal social*”. Această remarcă nu este un aforism făcut la întâmplare, ci o mostră de teorie biologică. „*Animalele sociale sunt acelea care au o singură activitate în comun*; *aşa sunt oamenii*, *albinele*, *viespile*, *furnicile şi cocorii*”. „*Şi această însuşire este caracteristică omului*, *spre deosebire de toate vietăţile*, *aşa că singur el are simţirea binelui şi a răului*, *a dreptului şi a nedreptului şi a tuturor celorlalte stări morale*. *Comunitatea unor fiinţe cu asemenea însuşiri creează familia şi Statul*”.

Primul lucru demn de pus în evidenţă în legătură cu ideea aristotelică de Stat este mărimea acestuia. „*Căci*, *dacă din zece oameni nu s-ar putea constitui o cetate*, *o sută de mii n-ar mai constitui o cetate*”. El nu şi-a schimbat niciodată părerea că micile oraşe-state erau cea mai propice – şi cea mai naturală – formă de societate civilă.

Un Stat, oricum ar fi el constituit, trebuie să-şi fie suficient sieşi şi să atingă ţelul pentru care el există. „*Bunăstarea*”, care este ţelul Statului, este identificată cu „eudaimonia” (fericirea), care este scopul individului. Statele sunt entităţi naturale şi, asemenea altor obiecte naturale, au un scop sau un ţel. Noţiunea de scop al Statului este legată de alt ideal înalt. „*Principiul fundamental al constituţiilor democratice este libertatea* […] *Cea dintâi formă a libertăţii este de a conduce şi de a fi condus*, *în mod succesiv* […] *Altă formă a ei este dreptul lăsat fiecăruia de a trăi după cum îi place*”.

Dar libertatea este sever restrânsă în Statul lui Aristotel. Ea este

un prerogativ al cetăţenilor, însă o mare parte a populaţiei nu avea cetăţenie. Femeile nu erau libere, existau sclavii. Potrivit lui Aristotel, unii oameni sunt sclavi de la natură, şi deci este permis de fapt să fie subjugaţi. Cetăţenii puteau deţine sclavi, aşa cum puteau poseda şi alte forme de proprietate. „*Evident*”, scrie el, „*e mai bine ca proprietatea să fie privată, dar oamenii trebuie să o pună în comun la folosinţă*”. Dar el adaugă imediat: „*Este sarcina legiuitorului de a veghea ca cetăţenii să facă astfel*”. Statul lui Aristotel nu va dispune de mijloacele de producţie; el nu controlează direct nici economia. Dar legiuitorul veghează ca regimul economic al cetăţenilor să fie guvernat potrivit.

Aristotel descrie foarte detaliat diversele moduri în care Statul poate reglementa viaţa cetăţenilor. Fiecare restricţie, oricât de bine intenţionată ar fi în scopurile ei, este o îngrădire a libertăţii. În afirmaţia lui Aristotel că „*toţi cetăţenii aparţin Statului*” se poate întrevedea germenii totalitarismului. Statul său este extrem de autoritar.

Jonathan Barnes